Зборник радова Факултета техничких наука, Нови Сад

УДК: 72.02
ДОИ: https://doi.org/10.24867/36FA05Hilko

Ревитализација Кронић палате у Сомбору

Revitalization of Kronić Palace in Sombor

Емилија Хилко, *Факултет техничких наука, Нови Сад*

Студијски програм – АРХИТЕКТУРА

Кратак садржај – *Овај рад се бави темом ревитализације Кронић палате у Сомбору. Архитектонске вредности објекта се увиђају кроз анализу стилских карактеристика, материјализације, орнаментике и пропорцијских односа, док се њен културно-историјски значај разматра кроз контекст у ком настаје и трансформише све до стања у ком се данас налази. Предлог ревитализације усмерен је ка укључивању објекта у савремени живот града увођењем јавних садржаја културног и едукативног карактера. Овим приступом тежи се остварењу просторног потенцијала палате и истовременом подизању свести о значају очувања и вредновања градитељског наслеђа.*
Кључне речи: *ревитализација, градска палата, културни развој, хибридни садржаји*

Abstract – *This thesis is focused on revitalization of the Kronić palace in Sombor. The architectural values of the palace are identified through the analysis of stylistic charachteristics, materialization, ornamentation and proportional relationships, while its cultural and historical significance is examined within the context of its origin and subsequent transformations leading to its present state. The proposed revitalization aims to reintegrate the palace into the contemporary town life by introducing public functions of cultural and educational character. This approach seeks to activate the spatial capacities of the palace while simultaneously raising awareness of the importance of preserving and valuing architectural heritage.*

Keywords: *revitalization, urban palace, cultural development, hybrid functions*

НАПОМЕНА: Овај рад проистекао је из мастер рада чији ментор је била др Мирјана Сладић Тодоров, ред. проф.

1. УВОД

Просторно културно-историјске целине најчешће обухватају најстарије делове града који кроз очувано урбанистичко и архитектонско наслеђе сведоче о континуитету његовог развоја. Услед различитих утицаја, ови простори се непрестано трансформишу и прилагођавају новим потребама. Данас се бројна културна добра суочавају са проблемом неадекватне адаптације и недовољног одржавања, што доводи до постепеног губитка аутентичних вредности и слабљења улоге коју ова здања имају у савременом урбаном и друштвеном контексту.

1.1. Предмет истраживања

Предмет истраживања је Кронић палата у Сомбору. Проучавање њене историје и контекста у ком је настала утиче на дубљем разумевању њеног значаја и стања у ком се данас налази. Као културно добро од великог значаја, смештено у просторно културно-историјској целини "Венац" [1], захтева се добро познавање њених споменичких вредности како би се адекватно поступило у процесу ревитализације.

1.2. Методе истраживања

У првој фази истраживања примењује се историјски метод, којим се утврђују релевантни подаци за разумевање и даље проучавање објекта. Користи се картографска грађа за анализу урбаног контекста, док писана и илустрована архивска грађа омогућава боље разумевање просторне организације и обликовања објекта. Кроз теренско истраживање и фотодокументацију стиче се увид тренутног стања објекта, која служи као основа за даље анализе. Пројектантском раду претходи анализа студија случаја, које доприносе формирању система вредности за сам процес ревитализације.

1.3. Циљ истраживања

Упознавање са споменичким својствима културног добра, његова валоризација и поштовање основних принципа техничке заштите представљају основни циљ истраживачког и пројектантског рада. Други циљ истраживања односи се на дефинисање адекватног модела ревитализације који ће објекат приближити широј јавности. Пружањем квалитетног простора за различите јавне садржаје, културно добро постаје прихваћеније у друштвеном контексту и јасније се утемељује у идентитет насеља. Трећи циљ огледа се у развоју хибридног система, помоћу којег би се у оквиру једног објекта успоставила равнотежа између различитих програмских целина.

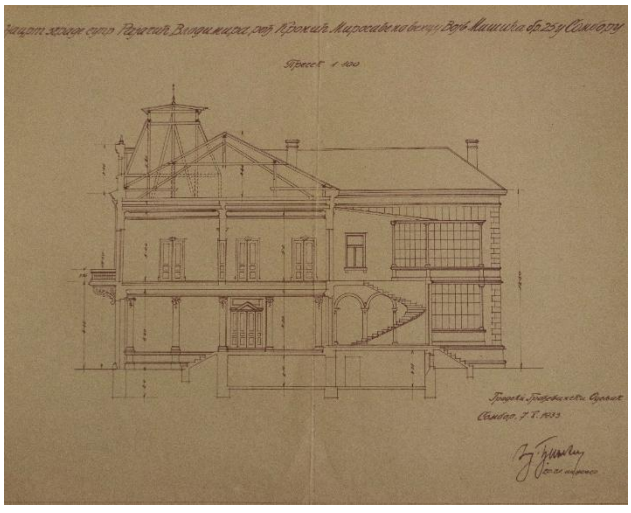
2. ОБЈЕКАТ КРОНИЋ ПАЛАТЕ

2.1. Историјат

Кронић палата је изграђена на Венцу војводе Живојина Мишића по пројекту архитекте Владимира Николића. Радови су почели 1903. године, непосредно након израде самог пројекта и трајали су шест година. Палата је слободностојећи објекат основе облика неправилног ћириличног слова "П" и састоји се из три етаже: сутерена, високог приземља и спрата. Била је луксузно уређена, са великим бројем просторија и сопственим артешким бунаром који је обезбеђивао текућу воду у читавој згради. Све фасаде осим дворишне су постављене на регулациону линију, а главна фасада је оријентисана ка венцу и Читаоничкој улици. Након 1945. године зграда мења намену у Пољопривредни суд, Раднички дом са Радничким универзитетом и седиштем Среског већа Савеза синдиката Југославије, затим Задружна штедионица, Комунална банка, Удружење пензионера, Културно-просветна заједница, Дом културе, а од 1970. године па до данас је смештен Привредни суд [2].

2.2. Анализа архивске грађе

Кроз доступну архивску грађу могу се пратити архитектонски цртежи Кронић палате настали у различитим периодима њеног постојања. Они сведоче о процесу пројектовања, изградње и каснијих адаптација објекта. Први познати планови датирају из 1903. године и израђени су према пројекту архитекте Владимира Николића, а из исте године датирају и цртежи конструктивног система израђени од стране других инжењера. У Будимпешти су крајем 1905. и почетком 1906. године пројектоване водоводне инсталације, што указује на висок степен техничке опремљености објекта за период у ком настаје.



Слика 1. Цртеж пресека Кронић палате, октобар 1933. године [3]

2.3. Стилска анализа

Палата је пројектована у духу еклектицизма, комбиновањем доминантно необарокних елемената на фасади објекта, уз додатну појаву рококо и елемената сецесије у ентеријеру објекта. Прожимање различитих стилова сврстава овај објекат у оквире архитектонског правца историзма, који је у другој половини XIX века и почетком XX века доминирао европском архитектуром. Иако претенциозна и раскошна својом декоративном пластиком, палата успева да успостави склад и пропорционалне односе између елемената, у чему лежи њен целокупни архитектонски квалитет.

2.4. Оштећења фасаде и ентеријера објекта

Анализом оштећења фасаде дефинисани су главни узроци њене деградације: дуготрајно деловање капиларне влаге, атмосферски утицаји, вегетација и људски утицај. Капиларна влага представља доминантан фактор оштећења у зони сутерена, са видљивим последицама у висини сокле. На фасади објекта евидентиран је недостатак више декоративних елемената који су чинили саставни део њене композиције. Оштећења присутна у ентеријеру објекта у највећој мери су последица продора и дуготрајног дејства влаге. Најизраженији трагови уочавају се на плафонима просторија првог спрата, највероватније узроковани прокишњавањем крова.

3. ПРЕДЛОГ РЕВИТАЛИЗАЦИЈЕ КРОНИЋ ПАЛАТЕ

3.1. Анализа успешних примера ревитализације градитељског наслеђа

Хертфорд замак, Мод Кобе архитекте

Изграђен је у периоду од 1877. до 1879. године у неоготичком стилу, замак Хертфорд је имао функцију болнице све до краја 20. века. Након што је изгубио своју првобитну намену, отворило се питање његовог очувања као заштићеног споменика културе и поновне интеграције у урбани и друштвени контекст града. Пројекат ревитализације укључује адаптацију објекта новим програмима уз минималне и смислене интервенције које омогућавају очување различитих историјских слојева. Простор је организован за радионице, заједнички рад, културне и друштвене активности, као и за изнајмљивање канцеларијских простора, сала за састанке и догађаје.

Вила Рокабруна, бар и бистро, Херцог и Де Мерон

Вила Рокабруна је изграђена у XVIII веку као стамбена вила, а током времена подлеже бројним изменама које су реметиле хармонију између просторија, што је за резултат имало мешавину стилова и губитак оригиналног карактера који је поседовала. Данас је у функцији луксузног хотела и спа центра, а пројекат је фокусиран на обнову приземне етаже која укључује просторију за пријем гостију, бистро и бар. Пројекат се ослања на традиционална знања и вештине локалних мајстора који кроз савремени занатски израз одржавају континуитет са историјом простора.

Вила Хајке, Кристоф Шуберт архитекте

Мултифункционална четвороспратница, изграђена 1910. године, представља један од раних примера скелетних конструкција од армираног бетона у Берлину. Током своје историје, објекат је пролазио кроз значајне промене које су га довеле у садашње стање. Концепт ревитализације заснован је на адаптацији објекта у складу са постојећом просторном

диспозицијом, укључујући минималне интервенције и рационална улагања. Нова намена има циљ да пружи уметницима и креативцима финансијски приступачне просторе за атеље, изложбе и канцеларије.

3.2. Концепт ревитализације

Концепт ревитализације Кронић палате полази од схватања историјског објекта као активног ресурса града, чија вредност не произилази искључиво из његове прошлости, већ из способности да се прилагоди савременим друштвеним, културним и просторним потребама. Уместо затвореног институционалног карактера који сад доминира палатом, пројекат је усмерен ка њеној трансформацији у отворени и флексибилни јавни простор, способан да прихвати нове програме и кориснике, а да притом очува своју аутентичну архитектонску и амбијенталну вредност.

Премештањем канцеларија Привредног суда у објекат у задњем дворишту, главна зграда добија просторну и програмску слободу за развој културно-едукативних садржаја намењених различитим старосним групама становништва. Оваква организација омогућава јасно раздвајање институционалних и јавних програма, док двориште преузима улогу активног медијатора између различитих корисника.

Све интервенције су осмишљене са намером очувања оригиналне просторне поделе, тако што се нови програми интегришу у постојећу диспозицију без већих структуралних измена. Фасада подлеже темељној рестаурацији, при чему обновљени колорит доприноси освежавању њеног визуелног идентитета и поновном истицању архитектонских и стилских вредности. Једина нова интервенција видљива на фасади објекта је стаклени лифт, позициониран на источној фасади. Додатни циљ пројекта је стварање одрживог модела експлоатације објекта кроз јасну програмску поделу и увођење флексибилних функција које се временом прилагођавају и мењају спрам потреба корисника.



Слика 2. Визуелни приказ западне фасаде

3.3. Функционална структура објекта

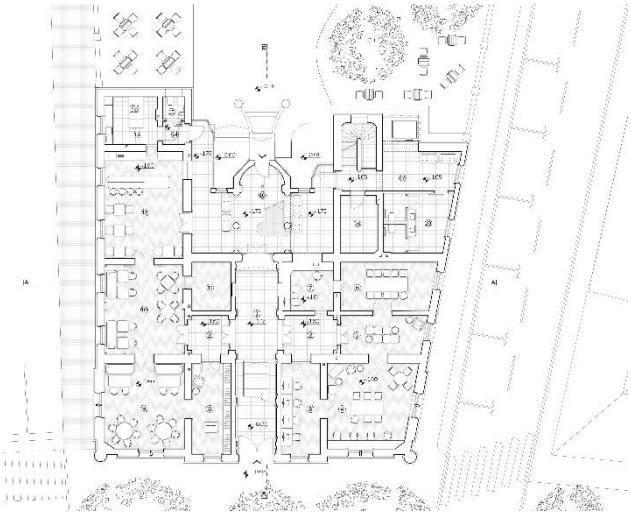
У склопу објекта организовано је пет независних програмских зона које су распоређене на три етаже. При самом улазу у објекат, посетиоца деочекује подужни ходник који усмерава кретање ка централном холу са главним степеништем. Овај хол представља кључну тачку вертикалне комуникације јер повезује све нивое објекта са пратећим садржајима и лифтом.

Етажа високог приземља подељена је на северно и јужно крило које испуњавају садржаји најфреквентније посећености и независни су у односу на остатак објекта. Северно крило је организовано као угоститељски простор који у свакодневном режиму послује као кафе. Улога кафеа превазилази класичну угоститељску функцију јер пружа подршку и осталим програмима унутар палате доприносећи повећању његове укупне активности. Јужно крило приземља намењено је за *coworking* простор који одговара савременим потребама за флексибилним радним окружењем.

Подрумска етажа је, налик на приземље, подељена на северни и јужни део који поседују засебне улазе. Јужно крило, које има топлу везу са остатком објекта, задржава техничке и архивске функције Привредног суда, укључујући и нове сервер собе и котларницу. Насупрот томе, северно крило подрума функционише независно, са приступом из дворишта, а трансформисано је у вишенаменски простор за културне програме, изложбе и догађаје, користећи постојећу инфраструктуру некадашње дискотеке.

Први спрат је у потпуности намењен едукативним садржајима. Просторије за курсеве, радионице и панеле пројектоване су као флексибилне целине које се лако прилагођавају различитим програмским захтевима.

Двориште објекта се препознаје као значајни просторни и програмски ресурс са потенцијалом да постане нови јавни простор унутар градског ткива. Захваљујући својој флексибилности, двориште се може сезонски трансформисати у летњу башту кафеа, биоскоп на отвореном или простор за различите културне манифестације, чиме се додатно јача интеракција између објекта, корисника и ширег урбаног контекста.



Слика 3. Основа новопројектоване приземне етаже

3.4. Интервенције у склопу објекта

Полазећи од основног циља очувања постојеће структуре објекта, већина просторних измена је усмерена ка унапређењу приступачности за слабо покретне кориснике, као и на увођење савремених санитарних чворова. Проблем приступачности решен

је комбинацијом више елемената. На степеништу у улазном ходнику предвиђена је уградња лифт-столице, док је код степеништа у дворишту постављена лифт-платформа. Додатно, на источној фасади пројектован је лифт који се савременим архитектонским изразом јасно разликује од постојећих делова фасаде. Стаклене површине рефлектују историјску фасаду у одређеним сегментима, а омогућавају и визуелну везу корисника са двориштем и ширим окружењем.

3.5. Обликовање и материјализација

Екстеријер објекта

Фасада објекта пролази кроз процес рестаурације са циљем дугорочне заштите и визуелног истицања у простору. Уведена је нова сокла, израђена од трајног и отпорног материјала, како би се заштитио најнижи појас фасаде који је најизложенији механичким оштећењима, влази и атмосферским утицајима. Задржава се карактеристичан жут колорит фасаде, са нешто суптилнијим тоновима у односу на постојеће стање, чиме се постиже елегантнији и мирнији визуелни утисак. Декоративни елементи, венци и прозорски оквири истичу се белом бојом, како је то био случај и до сада, а сва спољна столарија се рестаурира како би се вратио интензитет њихове карактеристичне дубоке црвене боје.

Читав објекат добија комплементарну расвету која га додатно истиче у вечерњим часовима. Сви сегменти крова се покривају одговарајућим материјалима, поштујући техничке захтеве.

Двориште објекта је уређено тако да се добије отворени простор, пријатан за боравак већег броја људи. Како би се то постигло, уклоњена су два помоћна објекта у веома лошем стању и преградни зид који је делио двориште на два дела.

Ентеријер објекта

У ентеријеру објекта зидне и плафонске површине се пажљиво санирају у складу са врстом и степеном оштећења која су најчешће механичка или од влаге. Колорит је усмерен ка пастелним тоновима који су складно уклопљени у свим просторијама тако да истичу богату декоративну пластику. Постоје различите завршне обраде пода у оквиру објекта које је неопходно у потпуности рестаурирати и очувати.

Посебан значај у ентеријеру има главно степениште у централном холу. Као један од најрепрезентативнијих делова палате, задржава своју улогу уз вишеслојну обнову која доприноси његовом естетском и функционалном унапређењу.

Савремени мобилијар унутар објекта ствара визуелну паузу у простору са богатом декорацијом, омогућавајући на тај начин да она још више дође до изражаја. Избор намештаја шаље јасну поруку о наставку живота историјског објекта у савременом контексту и показује прилагодљивост културног наслеђа савременим потребама на један реверзибилни начин, без нарушавања његових оригиналних вредности.



Слика 4. Визуелни приказ новопројектованог ентеријера

4. ЗАКЉУЧАК

Разматрањем околности настанка и развоја палате, могу се разумети утицаји друштвених и културних дешавања на њено обликовање и трансформацију у објекат какав је данас. Имплементација нових независних програмских целина доприноси дугорочној одрживости палате, а кроз разноврсне јавне садржаје она добија могућност да поново постане место сусрета, културних активности и друштвене интеракције. Оваквим приступом ревитализације културног добра тежи се одговорном односу према архитектонском наслеђу, у којем се очување и друштвена активност посматрају као међусобно повезани процеси. Палата поново постаје препознатљиво место у животу града, не само као носилац историјског сећања, већ као простор који активно учествује у његовом садашњем и будућем развоју.

5. ЛИТЕРАТУРА

[1] *„Непокретна регистрована културна добра (Стање 31.12.1994.)“,* Београд, Републички завод за статистику, пп. 42,44.

[2] М. Степановић, *„У том Сомбору – Град у призми столећа“*, Сомбор, Градска библиотека „Карло Бијелицки“, пп. 237-239, 2020.

[3] Историјски архив Сомбор, Ф.65 Збирка планова и пројеката (1811-2003), Инв. бр. 69.

Кратка биографија:



Емилија Хилко рођена је у Сомбору 2000. год. Мастер рад на Факултету техничких наука из области Архитектура – Архитектонско пројектовање одбранила је 2026. год.
Контакт: emilijahilko@gmail.com